

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Tisztelt Ünneplő Közönség!

Kedves Kutatótársak!

Ötven évvel ezelőtt, 1973. október 11-én jelentős esemény helyszíne volt Szeged. Pontosabban két egymással szorosan összefüggő eseményé, hiszen a Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Biológiai Kutatóközpontjának avatására a városba érkezett az akkor már régóta az Egyesült Államokban élő, de 1937-ben még Szegeden folytatott kutatásaiért orvosi Nobel-díjjal kitüntetett Szent-Györgyi Albert.

A tengerentúlról jött illusztris vendég jelenlétének szimbolikus jelentősége is volt. Megjelenítette ugyanis azt a tradíciót, amely Szegedet akkor már évtizedek óta a hazai biológiai-biokémiai kutatások egyik centrumává tette.

Az új tudományos intézmény létrejötte sem nélkülözte a szimbolikus tartalmat. Akkor, fél évszázaddal ezelőtt ugyanis még csak nagyon valószínűnek látszott, amit ma már nagy bizonyossággal tudunk: a 20. század a fizika évszázada volt, de a 21. a biológiáé. Az SZBK-ban pedig ennek a rendkívül sokszínű tudományágnak több részterületét is képviselő szellemi műhelyek alakultak.

Az első pillanattól kezdve látták a kortársak, hogy a Szegedi Biológiai Kutatóközpont valami újat hoz a magyar tudományos közéletbe, még hozzá elsősorban műszerellátottsága és az ott összegyűlt kiváló kutatóknak a kritikus tömeget meghaladó száma alapján. Persze azt is tudták, ami azóta számtalanszor bebizonyosodott: a korszerű kutatási infrastruktúra és a felkészült, motivált kutatók alkotta szellemi műhely csupán feltétele, de nem garanciája a sikernek. De az eredmények jöttek. Az SZBK kutatói közössége bizonyította, hogy képes a

nemzetközi élvonalba tartozó biológiai kutatási témák sikeres művelésére. Létrejöttkor az SZBK egyik vezetője e szavakkal méltatta az új tudományos műhelyt: „... a legnagyobb erejét a nagyszerű fiatalokban látom, akik bőrükön érezték, mit jelent (...) tudományos hierarchiában kutatni, és akik egészen másféle világot akarnak itt megteremteni. Akik tudnak álmodni és lázadni, mernek ellenkezni, és tudnak objektíven mérlegelni pillanatnyi érdekükkel ellentétes szempontokat is, akiknek elég erős a fantáziájuk és a valóságérzékük ahhoz, hogy sohase veszítsék el, a kutatómunkával óhatatlanul velejáró sikertelenség perceiben sem, vállalkozó kedvüket és igényességüket.”

Persze abban, hogy ez így történt, az akkori „nagyszerű fiatalok” mellett – sokan ma már a magyar biológiai kutatások nagy öregjei és legendái – oroszlánrésze volt az első főigazgatónak, Straub F. Brunó akadémikusnak. Ő világosan felismerte: a biológia új távlatait a molekuláris biológia nyitja meg. Az intézmény szellemi atyjaként tisztelt kutató, aki két ízben, 1967 és 1973, valamint 1985 és 1991 között a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke is volt, a Biokémiai Intézet vezetését is vállalta. Mellette pedig Alföldi Lajos a genetika, Farkas Gábor a növényélettan, Garay András a biofizika területén zajló kutatásokat irányította az SZBK-ban. Straub F Brunó Szent-Györgyi tanítványa volt. Az SZBK-t pedig – ahogy sokszor emlegették, a „Straub-intézetet” – az ő tanítványai vitték tovább, és tették vonzóvá az őket követő kutatói generációk számára. Nem túlzás kijelenteni, hogy Szegeden az élettudományok művelői, közvetve vagy közvetlenül, mind Szent-Györgyi Albert és Straub F. Brunó köpönyegéből bújtak ki.

A Szegedi Biológiai Kutatóközpont megalakulása óta tere volt a képzeletnek, az ötletnek, az új gondolatoknak. Egyedülálló lehetőséget kínált a tehetséges fiataloknak a szakmai kibontakozásra. Ugyanakkor

közösséggé kovácsolta a kutatókat nemcsak a laborokban, hanem azokon kívül is. A visszaemlékezések jó hangulatú pingpong- és focimeccsekről, sakkpartikról, önfeledt beszélgetésekről is szólnak.

Kedves Kutatótársak!

Szent-Györgyi Albert sokszor beszélt arról, hogy a tudományt az alap kutatás nagy felfedezései viszik előre. De évtizedek telhetnek el, mire ezekből valami kézzelfogható, hasznos dolog lesz. Mi, kutatók ugyan tudjuk, de talán nem mondjuk el elég sokszor és elég határozottan: az, hogy egy országban nemzetközi szinten versenyképes felfedező kutatás folyik, egyúttal azt is jelenti, hogy működnek olyan műhelyek, amelyek a legváltozatosabb tudományterületeken biztosítják helyünket a világ élvonalában. Felteszik Magyarországot a tudomány világtérképére! Azt sem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy mindez a felsőoktatás, az alkalmazott kutatás és az innováció számára is nélkülözhetetlen. Ha e műhelyek leépülnek, az alap kutatás eltűnik, a magasan képzett kutatók oktatók hiányát azonnal megérzi az oktatás és az innováció is.

A kutatómunka mellett az SZBK-ban mindig kiemelt figyelmet fordítottak a fiatal kutató generációk oktatására is. Ez olyan hagyomány, amely már Straub F. Brunó idejében is elvárt volt. Az eredmény is ismert: tucatnyi, ma már nemzetközi szinten vezető kutatóról is köztudott, hogy tudományos pályáját az SZBK laboratóriumaiban kezdte. A megalkuvás nélküli törekvés a kiválóságra, valamint a legfontosabb stratégiai szövetségesekkel, a Szegedi Tudományegyetemmel, az ELI-ALPS lézerközponttal és a Magyar Molekuláris Medicina Kiválósági Központtal való hatékony együttműködés eredményeképpen minden remény

megvan rá, hogy Szeged már a közeljövőben Kelet-Közép-Európa meghatározó tudományos központjává váljon.

A kutatói kiválóságot mi sem bizonyítja jobban, mint hogy jelenleg 8 akadémikus, 16 Lendület-nyertes és 21 az MTA doktora címmel rendelkező munkatársa van a Kutatóközpontnak. És október másodika óta tudjuk, hogy egy Nobel-díjas biokémikus alumnusa is van a Központnak, Karikó Katalin is itt kezdte kutatói pályáját a Magyar Tudományos Akadémia ösztöndíjasaként 1978-ban. Mostani látogatásának, ahogyan fél évszázaddal ezelőtt Szent-Györgyi Albertének, ugyancsak szimbolikus jelentősége van. Mint ahogyan Szent-Györgyi, a szegedi egyetemen diplomát szerző, kutatói pályáját az SZBK-ban kezdő tudósként ő is megjeleníti azt a tradíciót, amely Szegedet a mindenkori hazai biológiai kutatások egyik centrumává tette. Karikó Katalin – most már a legmagasabb szinten is elismert – eredményei, szorgalma, hite, a tudomány iránti elhivatottsága hatalmas inspirációt jelentenek a fiatal kutatóknak. Erről a közösségi médiába betekintve pár perc alatt bárki meggyőződhet. Az alapkutatás hasznáról pedig azok a milliók vallhatnak, akiket egy olyan oltóanyaggal védtek meg a világjárvány idején, amelynek gyökerei innen, Szegedről, egy pár évtizede csupán néhány kutatót foglalkoztató elméleti biológiai problémából erednek. 2023. október 2-án nem sokkal déli 12 óra előtt Karikó Katalin számára eljött az igazság pillanata. A nemzetközi tudományos közösség legrangosabb testülete is visszaigazolta eredményeit, elismerte munkájának kivételes jelentőségét.

Tisztelt Ünneplők!

Az igazság pillanatáról beszéltem az előbb, és egy percet én is szeretnék arra szánni, hogy szemérmes hallgatás helyett

emlékeztessenem rá Önöket: 1985-ben Karikó Katalinnak, a lelkes fiatalnak saját megfogalmazása szerint „menni kellett”. Ezért a két új magyar Nobel-díjas fölötti örömünk és az SZBK 50. születésnapja sem feledtetheti velünk feladatunkat: a döntéshozóknak és tudományszervezőknek egyaránt tenniük kell azért, hogy az SZBK megalakulásakor „nagyszerű fiatalok” nem kevésbé tehetséges és lelkes mai utódai itthon találják meg azt a vonzó kutatási közeget, amely Magyarországon tartja őket. Hogy a mai „Karikó Katalinoknak” ne kelljen elmenniük.

Kedves Kutatótársak!

Amikor az SZBK kutatói kiválósága melletti példákat sorolom, a Magyar Tudományos Akadémia elnökeként nem tudok nem gondolni arra, hogy a Szegedi Biológiai Kutatóközpont évtizedekig Akadémiánkhoz tartozott, az MTA-ról történt leválasztása pedig mind a mai napig egyfajta „fantomfájdalmat” okoz.

Ugyanakkor szívből örülhetünk annak, hogy e korábban az Akadémiához tartozó szellemi műhelynek minden adottsága megvan ahhoz, hogy a második fél évszázada ugyanolyan eredményes legyen, mint az első. A magyar történelem örökösen visszatérő kérdése, hogy hol a helye az országnak, mire képes, milyen utat járjon be. Szent-Györgyi Albert egyszer úgy fogalmazott: *„Magyarként azt kívánom, hogy Magyarország a »nagyhatalmak« közé tartozhasson, minden értelemben lehessen nagy, már ahogy egy kis ország képes erre. Vannak lehetőségeink, csak a szellemi életet kell ápolnunk és a magyarság-tudatot megőriznünk.”*

Higgyünk neki. Higgyünk magunkban. És ezt a hitet az olyan helyek éltetik, mint a Szegedi Biológiai Kutatóközpont.

Köszönöm, hogy meghallgattak!